

บทบาททางสังคมของผู้หญิงในสังคมญี่ปุ่น

ดร. ปรียา อิงคารมย์ โสริเอะ *

ในโลกนี้มีอยู่สองเพศเท่านั้น คือ เพศหญิง และเพศชาย ส่วนเพศไหนจะได้เปรียบหรือเสียเปรียบกว่ากันนั้น ก่อนอื่นเราน่าจะมาทบทวนเกี่ยวกับบทบาทของผู้หญิงญี่ปุ่น เพื่อจะได้เป็นกระจุกสะท้อนให้เราผู้หญิงไทยได้นำไปคิด และเปรียบเทียบดูว่าผู้หญิงไทยและผู้หญิงญี่ปุ่นนั้น แม้จะเกิดมาเพศเดียวกัน แต่ทัศนคติ ความนึกคิด และ บทบาทในฐานะผู้หญิงคนหนึ่งในครอบครัว และสังคมนั้น มีส่วนคล้ายคลึงและแตกต่างกันมากน้อยเพียงไร

ทุกท่านคงจะไม่เถียงว่า ในปัจจุบันนี้ บทบาทของผู้หญิงไทยที่มีต่อสังคม เช่น การที่ผู้หญิงไทยออกมาทำงานนอกบ้านมีบทบาทในสังคมเทียมมาเทียมไหล่เพศชายนั้น สำหรับในสังคมไทยนั้น ถือว่าเป็นเรื่องที่ไม่แปลกอะไร แต่ความคิดที่ผู้หญิงออกมามีบทบาททางสังคมแทนที่จะอยู่บ้านนั้น ยังถือว่าเป็นเรื่องแปลกสำหรับคนญี่ปุ่นในสังคมญี่ปุ่น

สำหรับบทความนี้ ดิฉันจะขอเขียนเปรียบเทียบภูมิหลังบทบาทและหน้าที่ของผู้หญิงไทยและญี่ปุ่นอย่างคร่าว ๆ เพื่อแสวงหาคำตอบเกี่ยวกับค่านิยม ความนึกคิด และบทบาทของผู้หญิงญี่ปุ่นในปัจจุบันว่าเป็นอย่างไร

บทบาทและหน้าที่ของผู้หญิงในสังคมโดยทั่วไป

ทางด้านสรีระวิทยา

ถ้ามองจากทางด้านสรีระวิทยา ผู้หญิงจะมีร่างกายที่อ่อนแอ และรูปร่างก็ไม่บึกบึนเท่าผู้ชาย ผู้หญิงส่วนใหญ่มักจะมีอารมณ์ความรู้สึก ความอ่อนไหวกว่าผู้ชาย ผู้หญิงจะมีความละเอียดอ่อน มักจะไม่ค่อยกล้าตัดสินใจ และไม่เข้มแข็งเท่าผู้ชาย จากความแตกต่างที่ว่านี้ทำให้งานที่ผู้หญิงทำจะเป็นงานประเภทเบา ๆ ที่ไม่ต้องใช้แรงมากเท่ากับผู้ชาย เช่น ทำงานบ้าน เลี้ยงลูก ปรนนิบัติสามี

ในทางตรงกันข้ามผู้ชายจะมีรูปร่าง และร่างกายที่บึกบึน สมบุกสมบันมากกว่าผู้หญิง จากการที่มีผู้ชายร่างกายแข็งแรง บึกบึนมากกว่าผู้หญิงนี้เอง ทำให้คนในสังคมกำหนดบทบาทของผู้ชายแตกต่างกับผู้หญิง โดยที่ผู้ชายจะทำงานในขอบข่ายที่กว้างกว่าผู้หญิง เช่น จะเป็นงานประเภทที่ใช้ความคิด ได้รับมอบหมายให้ควบคุมงานที่มีความสำคัญ ตลอดจนมีอำนาจในการสั่งการต่าง ๆ

* ประจำอยู่ที่ สถาบันวิจัยภาษาญี่ปุ่นแห่งประเทศไทย

ทางด้านประวัติศาสตร์

ถ้าดูจากประวัติศาสตร์ของญี่ปุ่นและไทย ไม่ว่ายุคไหนหรือสมัยไหนก็ตาม คนที่มีอำนาจและเป็นผู้ปกครองประชาชน ก็คือ กษัตริย์ นั่น ส่วนใหญ่จะเป็นผู้ชายแทบทั้งสิ้น ถ้าจะยกเว้นก็คงจะได้แก่ท้าวสุรนารี หรือ ย่าโม ในประวัติศาสตร์ของไทยที่ทำให้เราเห็นถึงความแข็งแกร่ง เก่งกล้า กล้าหาญของผู้หญิงไทย ที่ต่อสู้กับศัตรูที่ยกมาตีโคราชในสมัยศตวรรษที่ 18 จนศัตรูพ่ายแพ้ไป

ไม่ว่าเราจะมองจากทางด้านร่างกาย หรือทางด้านประวัติศาสตร์ เราจะเห็นได้ว่าภาพพจน์ที่สังคมกำหนดและสร้างเกี่ยวกับผู้หญิงไทยนั้นคงจะไม่พ้นภาพพจน์ที่ว่า

1. ผู้หญิงเป็นเพศที่อ่อนแอ จึงต้องมีผู้ชายเป็นผู้นำ
2. ผู้หญิงที่ดี ก็คือ ผู้หญิงที่อยู่กับบ้าน ดูแลบ้าน มีกิริยาท่าทาง วาจา และคำพูด ตลอดจนการเดินเหิน จะต้องเรียบร้อยสมกับที่ได้ชื่อว่าเป็น ผู้หญิง
3. เมื่อผู้หญิงแต่งงานไป ก็ต้องอยู่บ้าน ทำกับข้าว เลี้ยงดูให้การอบรมลูก เชื่อฟัง รู้จักประนอมบิดาและเอาใจสามี

ดังในสุภาษิตไทยที่ว่า “ผู้ชายเป็นช้างเท้าหน้า ผู้หญิงเป็นช้างเท้าหลัง” ส่วนสุภาษิตญี่ปุ่นก็ในทำนองเดียวกันคือ “สามีนำหน้า ภรรยาตามหลัง” ความนึกคิดที่ว่านี้ยังมีอย่างมากในตัวผู้หญิงเอง เพราะเชื่อว่า ความนึกคิด ตลอดจนบทบาทที่กล่าวมานี้เป็นสิ่งที่เหมาะสมและสมควรที่จะยึดถือปฏิบัติต่อไป

การศึกษาของผู้หญิงไทยในสมัยก่อน

เราคงจะไม่ปฏิเสธว่า ในอดีตจนถึงศตวรรษที่ 19 นั้น ภาพผู้หญิงไทยที่เราเห็นจนชินตาก็คือ ภาพผู้หญิงไทยที่นั่งแกะสลักผักและผลไม้ ทอผ้า และตัดเย็บเสื้อผ้า ตลอดจนเย็บปักถักร้อย ทำงานฝีมือต่าง ๆ นอกจากนั้น ผู้หญิงไทยยังต้องเรียนรู้การรำแบบดั้งเดิมของไทย ส่วนการที่ผู้หญิงไทยได้รับการฝึกอ่านเขียน และมีวิชาความรู้เช่นเดียวกับผู้หญิงญี่ปุ่นในศตวรรษที่ 9 หรือในสมัยเฮอัง นั้น จะเห็นได้ว่า ความรู้ที่ว่านี้ยังคงจำกัดอยู่ในเฉพาะผู้หญิงส่วนน้อยเพียงกลุ่มหนึ่ง ที่มีเชื้อสายเป็นลูกหลานหลานเธอ หรือไม่ก็เป็นผู้หญิงที่มีเชื้อพระวงศ์เท่านั้น เป็นต้น

อะไรก็ตามที่นอกเหนือจากขอบข่ายบทบาทที่กล่าวมาข้างต้นนี้ ผู้หญิงไทยจะไม่สามารถอนุญาตให้ทำ เช่น การค้าขาย รับราชการ หรือทำงานเช่นเดียวกับผู้ชายนั้น ถือว่าเป็นสิ่งที่ไม่เหมาะสมและพึงกระทำ ผู้หญิงใดที่อยากจะออกไปทำงานนอกบ้าน แสดงความคิดเห็นตัวเอง อยากยืนด้วยลำแข้งตัวเอง โดยไม่ต้องพึ่งพาสามี ถือว่าผู้หญิงประเภทนี้ “เป็นผู้หญิงไม่ดี” ประพฤติตัวไม่เหมาะสม โดยปริยาย จากบทบาท

ที่สังคมกำหนดและแบ่งไว้อย่างชัดเจนนี้ ไม่ว่าผู้หญิงอยากจะออกไปทำงานเต็มเวลาเต็มไหล่กับผู้ชาย ย่อมเป็นสิ่งที่เป็นไปได้

เมื่อเขียนมาถึงประเด็นที่ว่านี้ เราจะเห็นได้ว่า ฐานะทางสังคม บทบาทที่สังคมกำหนด และขีดเส้นให้ผู้หญิงญี่ปุ่น ตลอดจนกฎหมายหลังทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับผู้หญิงญี่ปุ่นนั้นก็ได้แตกต่างกับของผู้หญิงไทยนัก แต่ทำไมในปัจจุบันนี้ บทบาทของผู้หญิงไทยและญี่ปุ่นจึงแตกต่างกันมากมายเช่นนี้

การศึกษา

สิ่งที่มีผลผลักดันทำให้ผู้หญิงไทยออกมามีบทบาทในสังคม และมีหน้าที่ความรับผิดชอบมากกว่าผู้หญิงไทยในสมัยก่อนนั้น ดิฉันคิดว่า สิ่งนั้นคือ “การศึกษา” ตามที่ทุกคนทราบดีก็คือ ในสมัยก่อน ผู้หญิงไทยทุกคนจะไม่มีโอกาสได้รับการศึกษา และแสวงหาความรู้ให้แก่ตัวเองได้เช่นในปัจจุบัน เพราะการศึกษาในสมัยก่อนจะจำกัดเฉพาะพวกเชื้อพระวงศ์ ขุนนาง และพวกที่มียศฐาบรรดาศักดิ์ต่าง ๆ เท่านั้น แต่พอในปี พ.ศ. 2417 หลังจากที่เราเริ่มมี “โรงเรียนกุลสตรีวังหลัง” แม้ว่าในสมัยนั้น “โรงเรียนกุลสตรีวังหลัง” จะเป็นโรงเรียนที่ไม่ได้เปิดกว้างให้ประชาชนสามัญทั่วไปเรียนก็ตาม แต่ดิฉันคิดว่า จากการที่มีโรงเรียนนี้ขึ้นนั้น ก่อให้เกิดผลกระทบต่องานโรงเรียนอื่น ๆ ที่เปิดตามมาตอนหลัง เช่น “โรงเรียนสุนันทาลัย” และ “โรงเรียนราชินี” เป็นต้น

ในปี พ.ศ. 2415 หรือในสมัยเมจิปีที่สี่ของญี่ปุ่น มีนักเรียนหญิงญี่ปุ่นรุ่นแรกหรือที่รู้จักกันดีว่า กลุ่มของ “อุเมะโคะ ทซึตะ” ที่เดินทางไปเรียนต่อที่ประเทศอเมริกา ถ้าจะเทียบกับผู้หญิงไทย จะเห็นได้ว่า ผู้หญิงญี่ปุ่นที่มีโอกาสไปเรียนต่อต่างประเทศก่อนผู้หญิงไทยถึง 61 ปี

ตัวเร่งที่ทำให้ผู้หญิงไทยมีบทบาททางสังคมเร็วกว่าผู้หญิงญี่ปุ่น

ตามที่กล่าวมาข้างต้น เราคงจะเห็นด้วยที่ว่า บทบาท ฐานะทางสังคม ตลอดจนกฎหมายหลังทางด้านประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นและไทยนั้น ไม่ได้แตกต่างกันมากนัก แต่ทำไมผู้หญิงไทยจึงสามารถที่จะพัฒนาตัวเองให้มีบทบาททางสังคมมากกว่าผู้หญิงญี่ปุ่น อะไรเป็นตัวเร่งหรือเป็นสาเหตุสำคัญ ที่ทำให้ผลออกมาในลักษณะที่เห็นในปัจจุบันนี้นั้น ดิฉันคิดว่า ตัวถ่วงและอุปสรรคนั้นมีอยู่หลายประการ ดังนี้คือ

1. ค่านิยมเก่าที่ปลูกฝังมาช้านานว่า ผู้หญิงญี่ปุ่นที่ดีนั้นจะต้องอยู่กับบ้าน เลี้ยงดูลูก ทำงานบ้าน ปรนนิบัติรับใช้สามี ตลอดจนทำอาหารรอคอยสามีเวลาที่สามีกลับบ้านจะได้กินได้เลย
2. ค่านิยม ความเชื่อ ตลอดจนความจำกัดทางด้านบทบาทของผู้หญิงญี่ปุ่นเอง ก็คือ “ผู้หญิงนั้นเป็นเพศอ่อนแอ เพราะฉะนั้น ผู้หญิงจึงไม่มีความจำเป็นที่จะต้องออกไปทำงานนอกบ้าน และมีบทบาททางสังคมแข่งกับผู้ชายแต่อย่างไร บทบาทที่เหมาะสมที่สุดสำหรับผู้หญิงญี่ปุ่น ก็คือ เมื่อถึงอายุที่เหมาะสม ก็

แต่งงาน มีลูก และอยู่บ้านดูแลบ้าน” นั้น ยังเป็นค่านิยมและความเชื่อที่ฝังรากลึกอย่างมากในหัวคิดผู้หญิงญี่ปุ่น

จากการที่ผู้หญิงมีค่านิยมและความเชื่อดังกล่าวที่ว่านี้ ทำให้ผู้หญิงญี่ปุ่นไม่เห็นความจำเป็นที่จะต้องเรียนให้สูง ๆ แทนที่จะต้องเรียนให้จบมหาวิทยาลัยสู่เป็นภรรยาที่ดี และเป็นแม่ที่ดีไม่ได้ นอกจากนั้น การแต่งงานในสังคมญี่ปุ่นยังถือว่า “คน ๆ นั้นเป็นคนเต็มขั้น” ที่สังคมยอมรับ ดังนั้นชีวิตทั้งชีวิตของผู้หญิงญี่ปุ่นจึงทุ่มให้กับการแต่งงานอย่างเดียว

จากความเชื่อ และค่านิยมที่ว่านี้ แทนที่ผู้หญิงญี่ปุ่นจะออกไปมีบทบาททางสังคม สู้หาชายหนุ่มดี ๆ สักคน แล้วรีบ ๆ แต่งงานไม่ได้ ดังนั้นถึงแม้ว่าผู้หญิงญี่ปุ่นจะจบอนุปริญญาหรือจบมหาวิทยาลัยก็ตาม อย่างมากก็จะหางานทำสักสองสามปี ในช่วงที่ทำงานมีเงินเดือนก็จะใช้ชีวิตอย่างอิสระสบาย ๆ เช่น ไปเที่ยวต่างประเทศ ซื้อของใช้ที่มีียี่ห้อดัง ๆ ไวใช้ ทั้งนี้เพราะว่า หลังจากแต่งงานแล้ว จะไม่มีโอกาสได้ใช้ชีวิตแบบที่ว่านี้อีก ความคิดที่ว่านี้เป็นความคิดส่วนใหญ่ของผู้หญิงญี่ปุ่น หรือไม่อีกวิธีหนึ่งก็คือ เมื่อเข้าทำงานในบริษัท ก็ต้องพยายามหาผู้ชายสักคนที่เหมาะสมในบริษัทเดียวกัน หรือคนนอกบริษัทก็ได้ เมื่อหาได้และตกลงปลงใจว่า จะแต่งงานกันแล้ว ก็จะลาออกจากงานเลย และแต่งงานพร้อมที่จะเป็นแม่บ้านอยู่กับบ้านเฉย ๆ ปรากฏการณ์ที่ว่าเป็นเรื่องธรรมดาในสังคมญี่ปุ่น

บทบาทของผู้ชายและผู้หญิงในสังคมญี่ปุ่น

ในสังคมญี่ปุ่นจะแบ่งหน้าที่และบทบาทของผู้หญิงและผู้ชายไว้อย่างชัดเจน กล่าวคือ สามีจะทำงานนอกบ้านหาเงินมาเลี้ยงภรรยาและลูก ส่วนภรรยา ก็จะทำหน้าที่เป็นแม่บ้าน ทำงานบ้าน ทำกับข้าว เลี้ยงดูลูก และปรนนิบัติสามี ซึ่งถือว่าเป็นบทบาทที่แบ่งกันอย่างชัดเจน และต่างก็ยอมรับในบทบาทและหน้าที่ที่ว่านี้ ดังนั้นการที่ผู้หญิงจะออกไปทำงานนอกบ้านซึ่งถือว่าเป็นหน้าที่ของผู้ชาย ผู้ชายญี่ปุ่นจึงรับไม่ได้

ความคิดที่ว่ามีเหตุผลและถูกต้องดีแล้วหรือ ดิฉันคิดว่าความคิดผู้ชายญี่ปุ่นที่ว่านี้ ถ้าเป็นสมัยก่อนก็มีเหตุผลเหมาะสมและถูกต้องดี ทั้งนี้เพราะว่าสมัยก่อนครอบครัวญี่ปุ่นจะเป็นครอบครัวใหญ่ การแต่งงานของผู้หญิงในสมัยก่อนนั้นไม่ใช่การแต่งงานที่ใช้ชีวิตกับสามีเท่านั้น แต่.....จะต้องเข้าไปใช้ชีวิตร่วมกับสมาชิกในบ้านของฝ่ายสามี ดังนั้น ผู้หญิงญี่ปุ่นหรือภรรยาที่แต่งงานเข้าไปในบ้านของผู้ชาย จะต้องดูแลและให้บริการแก่สมาชิกคนอื่นในบ้าน นับตั้งแต่ทำกับข้าว ซักเสื้อผ้า ออกไปจ่ายกับข้าว เลี้ยงลูก กล่าวคือผู้หญิงต้องทำทุกอย่างในฐานะที่เป็น “ลูกสะใภ้” ที่แต่งงานเข้าไปในบ้านฝ่ายชาย นอกจากนั้นถ้าผู้หญิงที่แต่งงานเข้าไปในบ้านผู้ชายที่มีกิจการ หรือมีร้านค้าของตัวเองไม่เพียงแต่จะต้องทำงานบ้านและดูแลลูกเท่านั้น ยังจะต้องช่วยงานในร้านอีกด้วย ยิ่งถ้าเป็นลูกสะใภ้ครอบครัวเกษตรกรก็ยิ่งจะต้องทำงานหนัก ต้องตื่นแต่เช้า

ทำงานในไร่ นา เก็บเกี่ยวพืชผล ต่าง ๆ จากสภาพที่วุ่นวายนี้ ต่อให้ผู้หญิงอยากจะออกไปทำงานข้างนอกบ้านก็ตาม แต่สภาพความเป็นจริงที่เป็นอยู่ไม่เอื้ออำนวยให้ผู้หญิงทำเช่นนั้นได้

ขอให้ท่านผู้อ่านลองคิดถึงสมัยที่ในบ้านญี่ปุ่นหรือของคนทั่วไปยังไม่มีเครื่องบริการความสะดวกสบาย จะซักเสื้อผ้าที่ ก็ใช้ว่าจะมีเครื่องซักผ้าเช่นในปัจจุบัน หน้าหนาวผู้หญิงญี่ปุ่นที่แต่งไปเป็นลูกสะใภ้คนอื่น ก็ต้องออกไปซักผ้าข้างนอกบ้านและต้องซักรอกน้ำจากบ่อบาดาลขึ้นมาสักเสื้อผ้า เวลาจะอาบน้ำร้อนก็ต้องตักน้ำมาใส่อ่างอาบน้ำ ต้องจุดฟืน ต้มน้ำ จะหุงข้าวที่ก็ต้องติดไฟหุงข้าวหม้อใหญ่ให้พอจำนวนสมาชิกในบ้าน ไม่มีหม้อข้าวไฟฟ้าอัตโนมัติเช่นในปัจจุบัน เนื้อหมู หรือปลาสด ก็ซื้อเก็บไว้นานไม่ได้ เพราะไม่มีตู้เย็นสำหรับแช่อาหารสด แคมยังไม่มีซูเปอร์มาร์เก็ตที่เปิดบริการลูกค้ายี่สิบสี่ชั่วโมงเช่นในปัจจุบัน ค่า น้ำ ค่าไฟฟ้าต่าง ๆ ถ้าคนมาเก็บเงินแล้วไม่มีใครอยู่บ้านก็ไม่ได้ ดังนั้น ในบ้านจึงจำเป็นต้องมีใครสักคนอยู่บ้าน และคนที่จะต้องทำหน้าที่ทั้งหมดนี้ก็คือ ลูกสะใภ้ หรือผู้หญิงนั่นเอง

ในสมัยก่อน ผู้หญิงญี่ปุ่นที่แต่งงานแล้ว เพียงแค่ทำงานบ้าน และช่วยดูแลงานต่าง ๆ ในบ้านตามที่กล่าวมาข้างต้นนี้ ก็หมดวันแล้ว แต่ในสังคมปัจจุบันนี้ จะเห็นได้ว่าสภาพสังคม และรูปแบบสังคมเปลี่ยนไปมาก จากความเจริญทางด้านวิทยาการ และการพัฒนาทางด้านเทคโนโลยีทำให้ญี่ปุ่นปัจจุบันพร้อมไปด้วยเครื่องใช้ในบ้านที่อำนวยความสะดวกสบายให้แก่แม่บ้านญี่ปุ่นอย่างมาก โดยเฉพาะในเมืองหลวงหรือเมืองใหญ่ ๆ ในญี่ปุ่น นอกจากนั้น ยังมีการพัฒนารูปแบบและครอบครัวจากครอบครัวใหญ่มาเป็น “ครอบครัวนิวเคลียร์” ที่มีแต่พ่อแม่และลูกเท่านั้น พ่อสามีออกไปทำงานข้างนอกและลูกออกไปเรียนหนังสือแล้ว แม่บ้านญี่ปุ่นก็จะรีบล้างจานชามที่ใช้กินตอนเช้า รีบทำความสะอาดบ้านโดยใช้เครื่องดูดฝุ่น กดปุ่มเครื่องซักเสื้อผ้า แล้วก็ออกไปซื้อกับข้าวตามซูเปอร์มาร์เก็ต

ดังนั้น เมื่อเทียบกับชีวิตแม่บ้านญี่ปุ่นในสมัยก่อน ปัจจุบันนี้ แม่บ้านญี่ปุ่นจะมีสินค้าที่อำนวยความสะดวกมากมายในบ้าน เช่น เครื่องซักผ้า หม้อหุงข้าว และหม้อต้มน้ำไฟฟ้าที่เพียงกดปุ่มก็ใช้ได้ และยังตั้งเวลาได้โดยอัตโนมัติ เครื่องล้างจาน ที่ดูดฝุ่นระบบพัลส์ที่สามารถดูดฝุ่นได้ตามสภาพของแต่ละบ้าน ตู้เย็น เตอบอบ อาหารแช่แข็งไม่ว่าทั้งผัก เนื้อ หรือของทอดที่ทำสำเร็จรูปแช่เย็น ซื้อมาก็ใช้ได้เลย ทำให้ชีวิตประจำวันของแม่บ้านญี่ปุ่นเป็นไปอย่างง่ายดายไม่ต้องลำบากมากมายเหมือนสมัยก่อน เสื้อเชิ้ตหรือเสื้อสูทที่สังซักได้ในราคาย่อมเยา อาหารสำเร็จรูปที่ทำไว้ขายก็มีมากมายจะหาซื้อที่ไหนก็มี ค่าน้ำ ค่าไฟแทนที่จะต้องอยู่บ้านรอว่าเมื่อไรคนจะมาเก็บเงินนั้นก็ไม่ใช่เรื่องที่จำเป็นที่จะต้องมีการอยู่ที่บ้านอีกแล้ว เพราะทุกเดือนให้ทางธนาคารจ่ายแทนให้ได้ น้ำร้อนในห้องอาบน้ำร้อนเพียงแค่เปิดน้ำและกดปุ่มตั้งน้ำร้อนด้วยระบบคอมพิวเตอร์ก็สามารถปรับอุณหภูมิตามที่ต้องการได้อย่างง่ายดาย เครื่องทำความร้อนก็ใช้ระบบคอมพิวเตอร์ สามารถกดปุ่มตั้งเวลาทิ้งไว้ตอนไม่อยู่บ้านเพื่อห้องจะได้อุ่นตอนที่กลับมาบ้าน กล่าวคือชีวิตประจำวันในปัจจุบันของญี่ปุ่นและในสมัยก่อนต่างกันอย่างหน้ามือเป็นหลังมือ

ชีวิตประจำวันแม่บ้านและสามีญี่ปุ่น

จากการที่สังคมญี่ปุ่นพัฒนาในรูปแบบดังกล่าวที่ว่านี้ ทำให้แม่บ้านญี่ปุ่นมีเวลารว่างมากกว่าสมัยก่อน พ่อสามีและลูกออกจากบ้าน แม่บ้านญี่ปุ่นพอทำงานบ้านเสร็จก็จะนั่งดูละครโทรทัศน์ หรือไม่ก็คุยโทรศัพท์กับเพื่อน หรือไม่ก็ชวนเพื่อน ๆ ที่เป็นแม่บ้านด้วยกันออกไปซื้อของตามร้านสรรพสินค้า แม่บ้านบางคนอาจจะไปเรียนภาษาอังกฤษ จัดดอกไม้ วาดภาพ เรียนชงน้ำชา เดินร่ำบอสรุม ตีเทนนิส ตีกอล์ฟ เพื่อเป็นการฆ่าเวลา หรือไม่ก็จะไปนั่งตามร้านคอฟฟี่ช็อปดี ๆ เพื่อจะได้นั่งคุยกับเพื่อนถึงเรื่องสามีตัวเองบ้าง เรื่องสามีเพื่อนบ้าง หรือไม่ก็พูดคุยถึงเรื่องการเรียนของลูก เพื่อเป็นการฆ่าเวลาอีกแบบหนึ่ง ดังนั้น ในชีวิตประจำวันของแม่บ้านญี่ปุ่น เรื่องที่แม่บ้านสนใจคุยก็ไม่พ้นเรื่องผลการเรียนของลูก หรือไม่ก็คุยซุบซิบถึงเรื่องแม่บ้านคนโน้นคนนี้ที่อยู่แถวบ้านเดียวกัน ไม่ก็คุยอวดกันถึงเรื่องตำแหน่งหน้าที่การงานของสามี เรื่องเงินเดือน การเลื่อนตำแหน่งของสามี แต่เรื่องที่ชอบคุยที่สุดก็คงจะไม่พ้นการซื้อของ เรื่องแพชั่นผม รองเท้า เสื้อผ้า และการลดราคาตามร้านสรรพสินค้าต่าง ๆ ดังนั้น ชอบขายเรื่องที่คุยและเนื้อหาที่สนใจของแม่บ้านก็ไม่พ้นไปจากแวดวงเรื่องครอบครัว เรื่องต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน เป็นต้น

ในทางตรงกันข้าม สามีญี่ปุ่นจะออกจากบ้านแต่เช้ามีด กว่าจะกลับบ้านก็สี่ห้าทุ่มเป็นอย่างเร็ว เมื่อกลับมาบ้าน สามีก็อยู่ในสภาพหมดเรี่ยวหมดแรง สิ่งที่ยากทำมากที่สุดหลังจากกลับไปบ้านก็คือ อยากจะพักผ่อนให้เร็วที่สุด ส่วนภรรยาญี่ปุ่นหรือแม่บ้านที่อยู่แต่บ้านทั้งวัน ที่ได้แต่รอคอยว่าเมื่อไรสามีจะกลับ จะได้มีคนคุยด้วย นับตั้งแต่เรื่องการเรียนของลูก เรื่องสามีเพื่อน และเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ มากมายที่อยากจะเล่าให้สามีได้มีส่วนรับรู้และฟัง แต่สามีญี่ปุ่นทันทีที่กลับถึงบ้านก็หมดเรี่ยวแรงที่จะมานั่งคุยเอาใจภรรยาแต่อย่างใด เพราะเรื่องที่ภรรยาคุยให้ฟังนั้น ไม่ได้อยู่ในความสนใจของสามี เพราะถือว่าอยู่ในความดูแลของภรรยา ครั้นสามีเล่าเรื่องงานที่บริษัทให้ภรรยาฟังบ้าง แม่บ้านญี่ปุ่นซึ่งวัน ๆ อยู่แต่บ้านดูแต่ทีวีไม่รู้เรื่องโลกภายนอกหรือเรื่องธุรกิจเลย พอฟังเรื่องที่สามีพูดก็ฟังไม่รู้เรื่อง ทำให้เบื่อ ต่างก็เลยไม่รู้จะคุยเรื่องอะไรกันดีนอกจากคำสามคำที่รู้กันดีในญี่ปุ่นก็คือ “อาบน้ำ กินข้าว นอน” เท่านั้น

ภรรยาในสายตาสามีญี่ปุ่นก็คือ คนที่ทำหน้าที่ปรนนิบัติ ให้บริการ และทำทุกอย่างให้สามี สามีญี่ปุ่นที่กลับบ้านไม่เคยต้องแตะต้องทำอะไรในบ้านเลยนั้น เป็นเรื่องธรรมดาที่สุด जानก็ไม่ต้องล้าง กับข้าวก็ไม่ต้องทำ อาบน้ำร้อนก็มีคนทำให้เรียบร้อย ที่นอนก็มีภรรยาปูเตรียมไว้ จะกินเปียร์ก็มีภรรยาเปิดให้เรียบร้อย ตอนเช้าจะไปทำงาน เสื้อผ้า เนคไท ถุงเท้า รองเท้า ทุกอย่างมีภรรยาทำให้หมด แม่บ้านญี่ปุ่นก็เป็นเสมือนคนใช้ประจำตัว หรือประจำบ้านของสามีและลูก ๆ นั่นเอง ส่วนสามีญี่ปุ่นในสายตาภรรยาก็คือ คนที่ออกไปหาเงินมาให้ตัวเองและลูก ๆ ใช้ ดังนั้น การทำงานบ้าน การเลี้ยงดูลูกและการปรนนิบัติสามีนั้น ถือว่าเป็นหน้าที่ที่ภรรยาจะต้องทำนั่นเอง

ทั้งที่ผู้หญิงญี่ปุ่น ซึ่งเป็นแม่บ้านเหล่านี้จะมีเวลาร่างมากมาย มีเงินใช้ แทนที่จะใช้เวลากับการออกไปหางานทำ หรือไมก็ทำอะไรที่เป็นประโยชน์กับสังคม เช่น ไปเป็นอาสาสมัครทำอะไรให้สังคมบ้างก็ไม่ทำ ได้แต่ใช้ชีวิตวัน ๆ ไปอย่างไรประโยชน์และไม่มีผลผลิตใด ๆ แก่สังคม นอกจาก “บริการสามีและลูก ๆ ตัวเองเท่านั้น” ปรากฏการณ์การใช้ชีวิตแบบนี้ว่านี้ แม้ในสังคมไทย หรือในตะวันตกแม้เราจะมีแม่บ้านที่อยู่กับบ้านไม่ได้ทำอะไรก็ตาม แต่ก็ไม่ได้ออกมาในรูปแบบที่เด่นชัดเท่าผู้หญิงญี่ปุ่นในสังคมญี่ปุ่น

ผู้หญิงญี่ปุ่นในยุคปัจจุบัน

ในระยะหลังนี้ หรือในช่วงสิบกว่าปีที่ผ่านมา ผู้หญิงญี่ปุ่นสมัยใหม่ที่มีทัศนคติถึงบทบาทที่ตนควรจะมีต่อสังคม แทนที่จะเป็นเพียงแม่บ้านอยู่กับบ้านก็มีมากขึ้น แต่ก็ยังถือว่าเป็นจำนวนน้อยมาก เมื่อเทียบกับสังคมไทย การที่ผู้หญิงญี่ปุ่นเริ่มมีความนึกคิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นมาบ้างนั้น คงจะเป็นผลจากการที่มีโอกาสเปิดหูเปิดตา มีโอกาสเห็นผู้หญิงในสังคมอื่น มีบทบาททางด้านสังคมแตกต่างกับผู้หญิงในสังคมญี่ปุ่นอย่างมาก ทำให้ผู้หญิงญี่ปุ่นบางคนต้องกลับมาทบทวนเกี่ยวกับบทบาทของตัวเองในฐานะผู้หญิงคนหนึ่ง ในสังคมญี่ปุ่นใหม่ จากผลดังกล่าวที่ว่านี้ทำให้ ความนึกคิดของผู้หญิงกลุ่มเล็ก ๆ กลุ่มหนึ่งที่เคยพอใจกับการที่เลี้ยงลูกอยู่บ้าน ทำความสะอาดบ้าน และปรนนิบัติสามีเปลี่ยนไป ก่อให้เกิดความคิดใหม่ที่ว่า ผู้หญิงถึงแม้จะแต่งงานก็น่าจะทำงานนอกบ้านต่อได้ และงานประเภทที่เคยให้แต่ผู้หญิงทำไม่ควรจะเป็นเพียงแค่งานเสริมพำนัก จ่าน้ำของที่อยู่ หรือถ่ายเอกสาร ซึ่งไม่จำเป็นต้องใช้ความสามารถพิเศษอะไรมากมาย แต่น่าจะเป็นงานประเภทที่ตัวเองสามารถใช้ความสามารถที่ตัวเองมีอยู่อย่างเต็มที่เช่นเดียวกับผู้ชาย

ปัจจุบัน ปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมญี่ปุ่น ก็คือ บทบาทที่ผู้หญิงเคยทำ เช่น ดูแลบ้าน ทำความสะอาดบ้าน และปรนนิบัติสามีนั้น เมื่อออกมาทำงานนอกบ้านแล้ว ใครจะเป็นคนรับผิดชอบส่วนที่ว่านี้ บริษัท รัฐวิสาหกิจ และองค์กรต่าง ๆ มีการจัดเตรียมหรือรับมือเกี่ยวกับปัญหาที่ว่านี้หรือไม่ ผู้ชายที่เคยทำงานกับพวกผู้ชายด้วยกันจะยอมรับผู้หญิงที่อยากจะออกมาทำงานเทียบเท่าเทียมไหล่กับพวกผู้ชายได้มากเพียงไร ปัญหาที่ว่าเหล่านี้จะจัดการอย่างไรดี

การที่จะให้สังคมญี่ปุ่นยอมรับบทบาทของผู้หญิงนั้น ผู้หญิงญี่ปุ่นจะต้องตระหนักและมีความคิดว่าการที่ตัวเองออกไปทำงานนั้นไม่ใช่เพียงเพื่อจุดประสงค์ที่อยากจะหาชายหนุ่มสักคนที่ถูกใจแล้วก็แต่งงานหรือพอแต่งงานแล้วก็รีบลาออกไปเป็นแม่บ้านอยู่กับบ้านเฉย ๆ แต่จะต้องคิดว่างานที่ตัวเองทำนั้นเป็นงานที่มีความสำคัญและเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตของตน และจะต้องพยายามใช้ความสามารถที่ตนมีอยู่อย่างเต็มที่เพื่อจะได้มีความสามารถทำงานได้เทียบเท่าเทียมไหล่ผู้ชาย ถ้าผู้หญิงมีความพยายามจริง ๆ ถึงขั้นที่ว่านี้ ดิฉันคิดว่าผู้ชายก็คงจะมีความใจกว้างพอที่จะยอมรับความสามารถของผู้หญิงได้

สำหรับปัญหาที่ว่า ถ้าผู้หญิงญี่ปุ่นส่วนใหญ่แต่งงานแล้วก็ยังอยากจะทำงานต่อไป สังคมญี่ปุ่นจะเป็นอย่างไร ใครจะเป็นคนดูแลเลี้ยงดูลูกให้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปัจจุบันครอบครัวญี่ปุ่นเป็นรูปแบบครอบครัวนิวเคลียร์ ซึ่งไม่มีปู่ย่าตายาย หรือญาติพี่น้องที่จะยื่นมือให้ความช่วยเหลือได้ ดิฉันคิดว่าการแก้ปัญหาที่ว่านี้ คงไม่อาจแก้ปัญหาได้ทันที ทั้งนี้เพราะความคิดดั้งเดิมของคนญี่ปุ่นไม่ว่าจะเป็นผู้ชายหรือตัวผู้หญิงเอง หรือพ่อแม่ของฝ่ายชายและผู้หญิงก็ตาม ต่างก็มีความเชื่อว่า การเลี้ยงดูลูกนั้นเป็นภาระความรับผิดชอบของแม่แต่ผู้เดียว การที่เอาลูกน้อยที่ยังแบเบาะไปให้สถานเลี้ยงเด็กช่วยดูแลแทน เพื่อตัวแม่เองจะได้ออกไปทำงานต่อ หรือจ้างคนมาเลี้ยงดูลูกตัวเอง เช่น เบบีซิตเตอร์แบบประเทศทางตะวันตกนั้น พ่อแม่เด็กและคนรอบข้างรับไม่ได้ และยังถูกมองว่าเป็นแม่ที่ใช้ไม่ได้ จึงทำให้สถานเลี้ยงดูเด็ก หรือคนที่พอจะจ้างมาผ่อนปรนภาระของแม่ที่ต้องดูแลลูกตัวเองทั้งวันนั้นแทบจะไม่มี หรือมีก็ไม่เป็นที่นิยมมากนัก เท่าที่ผ่านมา ถึงจะมีสถานเลี้ยงดูเด็กและคนที่ช่วยดูเด็กให้ก็ตาม ค่าจ้างและค่าดูแลก็แพงมาก ช่วงเวลาที่ดูแลเด็กให้ก็สั้น เงินเดือนที่ผู้หญิงได้รับไม่คุ้มกับเงินค่าจ้างที่ต้องจ่ายให้สถานเลี้ยงดูเด็ก จึงกล่าวได้ว่า ระบบที่เอื้ออำนวยให้ผู้หญิงที่แต่งงานแล้วมีโอกาสออกไปทำงานต่อได้นั้นยังไม่มีก็ว่าได้ ทางเลือกที่เหลือจึงมีอยู่ไม่กี่ทางสำหรับผู้หญิงญี่ปุ่นที่อยากจะทำงานต่อเมื่อแต่งงานแล้วก็ตาม ทางเลือกที่พอจะมีอยู่ก็คือ แต่งงานแล้วจะยังไม่มีลูกให้เป็นภาระตัวเอง หรือไม่ก็ไม่ปฏิเสธการแต่งงาน เพื่อหนีปัญหาเฉพาะหน้าที่ตัวเองจะต้องเผชิญ แต่วิธีการแก้ปัญหาที่ว่านี้ ดิฉันคิดว่าเป็นการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าซึ่งไม่ได้เป็นการแก้ไขปัญหาด้านต่อที่แท้จริงแต่อย่างไร

การสำรวจเกี่ยวกับทัศนคติ และค่านิยมของผู้หญิงไทยและญี่ปุ่น

จากการสำรวจของสำนักนายกรัฐมนตรีแห่งประเทศไทยในปี พ.ศ. 2530 ทราบว่า ผู้หญิงญี่ปุ่นที่แต่งงานแล้ว 71.3% ให้เหตุผลเกี่ยวกับการแต่งงานของตนว่า “ความสุขของผู้หญิงอยู่ที่การแต่งงาน” “สำหรับมนุษย์ถือว่าการแต่งงานเป็นเรื่องธรรมชาติ และเป็นเรื่องธรรมดา” “ผู้หญิงควรจะแต่งงานเพื่อสภาพความมั่นคงทางด้านจิตใจ และทางด้านเศรษฐกิจ” กล่าวคือ จำนวนคนที่เลือกแต่งงาน 71.3% มองการแต่งงานในแง่ดี กล่าวคือ แนวโน้มที่ผู้หญิงญี่ปุ่นส่วนใหญ่จะมองว่าการแต่งงานนั้นคือ “ทุกอย่างในชีวิตของผู้หญิง หรือมีความสำคัญอย่างมากในชีวิตอย่างหนึ่งของผู้หญิง”

นอกจากนั้น ยังมีผลการสำรวจผู้ชายญี่ปุ่นของสถาบันวิจัยแอลท์แมน ในปี พ.ศ. 2529 เกี่ยวกับความคิดเห็นที่ว่า ผู้ชายญี่ปุ่นมีความเห็นอย่างไรเกี่ยวกับการที่ภรรยาตัวเองแต่งงานแล้วก็ยังอยากทำงานต่อ ผลการสำรวจทราบว่า

11.3% อยากให้ภรรยาเป็น “แม่บ้านอยู่กับบ้าน”

21.3% ถ้ามีลูกก็อยากให้ภรรยาอยู่ที่บ้าน

27.8% ถ้างานบ้านไม่บกพร่องจะทำงานข้างนอกก็ไม่ว่า

กล่าวคือ หนุ่มโสดญี่ปุ่น 60.4% ให้คำตอบว่า หลังจากแต่งงาน การที่ยากให้ภรรยาอยู่บ้านทำงานบ้าน เลี้ยงลูกนั้นถือว่าเป็นงานของผู้หญิงนั่นเอง

มีหนุ่มญี่ปุ่นเพียง 8.8% ที่ให้คำตอบว่า อยากให้ภรรยาทำงานต่อหลังจากแต่งงานแล้ว

ภัสสร ลิมานนท์ ในโครงการวิจัยเรื่อง “การศึกษา ทศนคติ และค่านิยมของสตรีไทยเกี่ยวกับการสมรส” (สถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, พ.ศ. 2529, หน้า 14) กล่าวว่า “จำนวนผู้หญิงที่เป็นโสดโดยไม่ได้แต่งงาน นับวันจะมีเปอร์เซ็นต์สูงขึ้น ทั้งนี้เพราะค่านิยมเรื่องการแต่งงานเปลี่ยนไป มันไม่ใช่เรื่องสำคัญหรือเป็นเป้าหมายที่สูงสุดในชีวิตของผู้หญิงอีกต่อไปแล้ว ผู้หญิงไทยทุกวันนี้มีความรู้ความสามารถที่จะหาเลี้ยงตัวเองได้อย่างสบาย โดยไม่จำเป็นต้องพึ่งผู้ชายให้หาเลี้ยงเหมือนก่อน สามารถที่จะยืนหยัดอยู่บนลำแข้งของตนเองอย่างภาคภูมิใจ มีงานทำ มีชีวิตที่มีเกียรติ และมีค่าด้วยตัวเอง และได้รับการยอมรับนับถือจากสังคม”

จากความคิดเห็นที่ได้จากงานวิจัยนี้ ทำให้ทราบวาทศนคติเกี่ยวกับการแต่งงานของผู้หญิงไทยกับญี่ปุ่นนั้นแตกต่างกันมาก กล่าวคือ ผู้หญิงไทยเห็นว่า การแต่งงานไม่ใช่ทุกสิ่งทุกอย่างในชีวิต ความคิดและความตระหนักของผู้หญิงไทยที่ว่า **ผู้หญิงควรจะมียุทธศาสตร์ออกไปทำงานเคียงบ่าเคียงไหล่ผู้ชาย และใช้ความรู้ความสามารถที่ตนมีอยู่นั้นมีอย่างมาก** แน่นนอนที่ว่า ความจำเป็นที่ผู้หญิงไทยส่วนหนึ่งที่จะต้องออกไปแบ่งรับภาระทางด้านเศรษฐกิจของสามีก็มีไม่น้อย แต่ถึงผู้หญิงไทยจะไม่มีปัญหาทางด้านเศรษฐกิจก็ตาม ผู้หญิงไทยก็อยากจะมีส่วนร่วมและมีบทบาททางสังคมเช่นเดียวกับผู้ชาย และความคิดที่ว่านี้สังคมไทยเราก็ตีถือว่าเป็นเรื่องที่ยอมรับได้ และยอมรับในความสามารถที่มีอยู่ของผู้หญิงไทย ประเด็นนี้เองที่ดิฉันคิดว่า ทำให้ผู้หญิงไทยเรามีบทบาททางสังคมที่แตกต่างกับผู้หญิงญี่ปุ่นอย่างมาก

บทบาทของผู้หญิงญี่ปุ่นที่มีต่อสังคมญี่ปุ่นจะเปลี่ยนแปลงในแนวโน้มที่ดีกว่าปัจจุบันหรือไม่นั้น ปัญหาไม่ใช่เพียงเพราะสังคมและคนในสังคมญี่ปุ่นไม่เปิดโอกาสให้ผู้หญิงญี่ปุ่นออกไปทำงานมีบทบาททางสังคมเท่านั้น แต่ปัญหาหลักคงจะต้องแก้กันตั้งแต่ทัศนคติ ความนึกคิด ความตระหนักถึงบทบาทของผู้หญิงเองที่ว่า ตัวเองควรจะมียุทธศาสตร์และหน้าที่เพียงแค่ว่าเป็นแม่บ้านดูแลลูกและปรนนิบัติสามีอยู่กับบ้านแค่นั้นหรือ หรือว่าผู้หญิงน่าจะมีส่วนร่วมในสังคมมากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนี้

อย่างไรก็ตาม ตราบโดที่ฐานรองรับเกี่ยวกับปัญหาเรื่อง ใครจะช่วยดูแลลูกในขณะที่ผู้หญิงญี่ปุ่นออกไปทำงานนอกบ้าน ยังหาทางแก้ไขหรือหาทางออกไม่ได้ ตราบโดที่ค่านิยมของผู้ชายและผู้หญิงญี่ปุ่นเองเกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ยังแบ่งอย่างชัดเจนดังเช่นในอดีต และตราบโดที่ผู้หญิงญี่ปุ่นเองยังคงพอใจที่จะเลือกใช้ชีวิตสบาย ๆ ไม่ต้องออกไปทำงานให้ลำบาก ไม่ต้องรับผิดชอบด้านเศรษฐกิจ สู้ให้สามีเลี้ยงดู

ไม่ได้ トラบนั้นต่อให้ผู้หญิงในสังคมอื่น ๆ พัฒนาและมีบทบาทหน้าที่ทางสังคมมากมายเพียงไร ผู้หญิงญี่ปุ่นก็คงยังเป็นผู้หญิงที่อยู่กับบ้าน ดูแลลูก ดูแลบ้าน เชื้อฟังและปรนนิบัติรับใช้สามีอยู่นั่นเอง

ดิฉันมั่นใจว่า คงจะไม่มีใครจะช่วยแก้ปัญหานี้ได้ หากผู้หญิงญี่ปุ่นเองไม่คิดและไม่พยายามที่จะปรับตัวเองให้เข้ากับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในโลก และยังเต็มใจที่จะแบกรับค่านิยมเก่า ๆ ตลอดจนบทบาทและท่าที หรือแอกที่สังคมกำหนดสร้างให้ผู้หญิงญี่ปุ่น ผู้หญิงญี่ปุ่นจะไม่มีทางที่จะออกมา มีบทบาททางสังคมเหมือนผู้ชายได้

